

Pemeriksaan Tulisan Jawi Dahulu dan Kini

BITARAVolume 2, Issue 1, 2019: 029-037
© The Author(s) 2019
e-ISSN: 2600-9080
<http://www.bitarajournal.com>

[Empowerment of Jawi Writing Then and Now]

Rasyidah Ibrahim¹, Rahimah Embong¹, Firdaus Khairi Abdul Kadir²
& Huda Afiqah Hashim¹

Abstrak

Artikel ini membincangkan pemeriksaan tulisan jawi melalui beberapa medium yang mana ianya merupakan satu kemudahan kepada masyarakat melihat dan membaca jawi melalui pelbagai medium. Antara langkah pelaksanaannya adalah melalui penulisan pada bangunan-bangunan seperti institusi pengajian, pejabat dan bangunan komersil. Buku-buku belajar jawi juga banyak dihasilkan oleh individu tertentu di pasaran. Selain daripada itu tulisan ini juga telah disiarkan di dalam media elektronik iaitu klinik jawi. Ramai tokoh dalam dan luar negara telah mengakui kehebatan tulisan ini antaranya Profesor DiRaja Ungku Aziz, Raja Dr Nazren Syah, Mosa Jiao Ping, Pengetua sekolah Islam di China, penulis Teo Kok Seong dan lain-lain. Penubuhan sekolah agama persekutuan dan kerajaan negeri juga memperlihatkan kesungguhan mereka mengekalkan penggunaan tulisan jawi. Tulisan ini juga telah dimasukkan ke dalam sukatan pelajaran Pendidikan Islam Kementerian pelajaran Malaysia (KPM) sejak Kurikulum Bersepadu Sekolah Rendah (KBSR) 1982 sehinggalah kepada Kurikulum Standard Sekolah Rendah (KSSR) 2011 yang terkini.

Kata Kunci

Pemeriksaan, Tulisan Jawi, Medium, Kurikulum

Abstract

This article addresses the empowerment of Jawi writing through a variety of mediums, which is a simple way for people to see and read Jawi through various mediums. Among the steps involved in its implementation is the writing of buildings such as educational institutions, offices and commercial buildings. Jawi books of study are also widely published on the market by a variety of individuals. Besides, this article has also been released in the electronic media of the Jawi clinic. Many local and foreign prominent academicians have acknowledged the excellence of this writing, including Professor Ungku Aziz, Raja Dr Nazren Syah, Mosa Jiao Ping, Head of Islamic Schools in China, author Teo Kok Seong and others. The establishment of federal religious schools and the state government has also shown their ability to continue the use of Jawi literature. This paper was also included in the Islamic Education Syllabus of the Ministry of Education of Malaysia (KPM) from the Integrated Curriculum of the Elementary School (KBSR) in 1982 to the current Standard Curriculum of the Primary School (KSSR) in 2011.

Keywords

Empowerment, Jawi Writing, Medium, Curriculum

Cite This Article:

Rasyidah Ibrahim, Rahimah Embong, Firdaus Khairi Abdul Kadir & Huda Afiqah Hashim. 2019. Pemeriksaan Tulisan Jawi Dahulu dan Kini. *BITARA International Journal of Civilizational Studies and Human Sciences* 2(1): 29-37.

¹Universiti Sultan Zainal Abidin, Terengganu, Malaysia.

¹Universiti Malaysia Terengganu, Terengganu, Malaysia.

Corresponding Author:

Rasyidah Ibrahim, Fakulti Pengajian Kontemporari Islam, Universiti Sultan Zainal Abidin, Terengganu, Malaysia.
E-mail: rasyidahbd1529@gmail.com

Pengenalan

Penggunaan tulisan jawi mula berkembang hasil kedatangan pedagang dan pendakwah ke Tanah Melayu sejak 1400 tahun yang lalu. Penggunaannya adalah sinonim dengan orang Melayu di mana mereka telah mengadaptasinya daripada huruf-huruf *Hijaiyah* al-Quran dengan tambahan beberapa huruf baru seperti ga, cha dan nya untuk disesuaikan dengan sebutan lidah orang Melayu. Perbincangan berkaitan tulisan jawi dilihat sering kali menjadi tajuk perbincangan oleh ramai tokoh pendidikan dan individu tertentu di pelbagai media sama ada media cetak atau elektronik antaranya Kang Kyoung Seok, Hashim bin Musa, Muhammad Bukhari bin Lubis dan lain-lain. Mereka merupakan golongan yang berusaha memartabat serta mengembalikan semula era kegemilangan tulisan jawi kerana keistimewaan tulisannya yang cantik lagi unik. Mempunyai asas kemahiran jawi merupakan elemen penting mempelajari bahasa Arab, al-Quran dan fardhu Ain

Pemeriksaan Tulisan Jawi Dahulu dan Kini

Pemeriksaan tulisan jawi telah berlaku sejak zaman dahulu lagi di mana ia telah dikaitkan dengan orang Melayu di seluruh Nusantara berikutan kedatangan Islam melalui pedagang Arab, Cina dan India. Dalam buku Sejarah Tahun 4 KSSR, sultan Melaka telah menghantar utusan kepada pedagang Arab, Cina dan India melalui tulisan jawi sekitar tahun 1400 masihi (Akashah & Jayakumar 2013). Ini menunjukkan tulisan jawi telah digunakan sejak dahulu lagi iaitu menjadi medium penting dalam urusan pentadbiran negara. Tulisan ini diadaptasi daripada huruf-huruf dalam ayat-ayat al-Quran yang dikenali sebagai huruf *Hijaiyah*.

Namun demikian beberapa huruf jawi baru telah diperkenalkan untuk di sesuaikan dengan sebutan Bahasa Melayu. Beberapa huruf Arab telah diubah sebutannya untuk disesuaikan dengan sebutan lidah orang Melayu seperti huruf pa, ga, ca dan nga. Nik Rosila (2007) menyatakan kemahiran menulis dan membaca jawi merupakan pelengkap kepada matlamat untuk melahirkan pelajar yang boleh memahami pelbagai bidang ilmu Pendidikan Islam. Kegemilangan tulisan jawi terserlah pada zaman sebelum negara mencapai kemerdekaan di mana surat perisytiharan kemerdekaan telah ditulis dalam dua bahasa iaitu rumi dan jawi. Orang Melayu bukan sahaja menulis dan membaca tulisan jawi di sekolah, pondok, madrasah malah surat khabar Utusan Melayu juga disisip ruangan tulisan jawi. Selain daripada itu majalah juga ditulis dalam tulisan jawi seperti majalah Pengasuh dan Mastika (Mohd Alwee, 2005).

Sehingga hari ini tulisan jawi masih banyak digunakan dalam bidang pendidikan iaitu bidang pengajian Islam seperti Syariah, Usuluddin, al-Quran Sunnah, Dakwah dan lain-lain yang ditawarkan di universiti awam seperti Universiti Malaya (UM), Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM), Universiti Islam Antarabangsa (UIA) dan lain-lain. Situasi yang sama juga berlaku di institusi pendidikan kerajaan negeri dan swasta seluruh negara seperti Kolej Universiti Insaniah Kedah (KUIN), Kolej Universiti Islam Selangor (KUIS), Universiti Sains Islam Malaysia (USIM) dan lain-lain lagi. Kolej-kolej ini juga banyak menawarkan pengajian Islam seperti Universiti awam.

Pelajar-pelajar ini merupakan golongan terbesar yang mempelajari jawi secara langsung. Justeru pengaruh tulisan jawi mampu diperluaskan ke luar daripada kampus apabila mereka

mula memasuki alam pekerjaan. Mereka berupaya menjana idea yang kreatif dan pelbagai dalam memperkasakan kembali tulisan jawi. Terkini, keupayaan membaca dan menulis jawi menjadi elemen penting bagi identiti nasional bangsa Melayu. Seterusnya ianya diintegrasikan pula dalam Falsafah Pendidikan Kebangsaan melalui Pelan Pendidikan Nasional 2013-2025 di mana setiap pelajar memerlukan enam ciri utama untuk bersaing di peringkat global iaitu pengetahuan kemahiran berfikir, kemahiran memimpin, kemahiran dwibahasa, etika dan kerohanian serta identiti nasional (Nazimah 2013).

Kepentingan Tulisan Jawi Pada Bangunan

Kegemilangan tulisan jawi dahulu masih digunapakai sehingga sekarang dalam bidang komersil seperti medium penterjemahan bagi tulisan rumi di pelbagai lokasi seperti di papan tanda jalanraya di seluruh negara, papan iklan dan premis perniagaan seperti SABASUN, JAKEL, Mydin, nama institusi kerajaan seperti Perpustakaan Awam Terengganu, Jabatan Hal Agama Terengganu (JHEAT), pejabat Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Terengganu (MAIDAM) dan lain-lain, nama Universiti seperti Universiti Sultan Zainal Abidin (UNISZA), Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM), Universiti Malaya (UM), nama-nama bank seperti Bank Simpanan Nasional, Bank Rakyat dan lain-lain. Turut ditulis tulisan jawi pada bangunan sekolah-sekolah agama kerajaan negeri dan persekutuan seperti Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Sheikh Abdul Malik (SMKASAM), Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Durian Guling (SMKADG), Sekolah Menengah Agama Marang (SMAM), Sekolah Menengah Agama Atas Sultan Zainal Abidin (SMAASZA) dan lain-lain dan lain-lain. Dengan adanya tulisan ini akan memartabatkan lagi imej tulisan jawi di samping menjadi wadah komersil bagi sesebuah bangunan. Justeru kepentingan tulisan ini masih relevan dan terus dipelihara.

Penerbitan Bahan Belajar Jawi

Banyak bahan belajar jawi telah diterbitkan oleh KPM atau individu tertentu sebagai salah satu cara mengembangkan tulisan jawi masa kini. Buku dan Modul pengajaran jawi yang pelbagai juga dibina untuk memberi kemudahan kepada pelajar mengetahui dan memahami kaedah PdPc jawi yang lebih efektif. Antara buku-buku berkaitan pelajaran jawi ialah buku latihan Jawi Tahun 1 hingga 6 terbitan Sasbadi, Doktor Jawi oleh Abdul Manan (2003), buku Pintar Jawi karya Muhammad Syubai' (2003), Modul Sistem Ejaan Jawi Yang Disempurnakan Kesatuan Guru-guru Agama Malaysia Barat Cawangan Kedah dan lain-lain. Buku-buku ini merupakan suatu sumbangan penulis yang amat bermakna terhadap tulisan jawi yang boleh digunakan untuk tempoh yang tidak terhad dan boleh disimpan lama. Walaupun tidak ada buku pemulihan jawi secara khusus, buku-buku yang ada boleh dijadikan bahan sampingan belajar jawi.

Pelajaran Jawi di Media Elektronik

Selain daripada penerbitan buku, masyarakat kini juga boleh mempelajari jawi melalui media elektronik. Oleh yang demikian bagi memantapkan lagi pemahaman terhadap tulisan jawi,

rancangan 'Klinik Jawi' turut disiarkan di radio Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM) sekali seminggu iaitu setiap hari Sabtu jam 9.30 hingga 10.00 pagi. Rancangan ini dikendalikan oleh individu yang mahir dalam tulisan jawi iaitu Profesor Madya Dr Adi Yasran dari Universiti Putra Malaysia (UPM). Justeru ia memberi mesej yang jelas bahawa tulisan jawi merupakan suatu ilmu yang sangat bermanfaat dipelajari oleh sesiapa sahaja. Ini kerana rancangan ini akan didengar secara langsung di seluruh negara, justeru pelbagai peringkat usia dan bangsa boleh mempelajari jawi dengan kaedah tertentu. Jika tulisan jawi tidak penting, sudah tentu tiada individu dan pihak-pihak tertentu akan berusaha untuk membina pelbagai modul serta mempromosikannya di pelbagai lokasi.

Tulisan Jawi dari Pandangan Tokoh Tempatan dan Luar Negara

Suatu masa dahulu, tulisan jawi menjadi medium utama penulisan bagi jawatan tertinggi negeri iaitu sultan. Sultan Melaka telah mengutus surat dengan menggunakan tulisan jawi kepada para pedagang yang berdagang di negeri Melaka dan juga membuat hubungan diplomatik dengan negara luar seperti China dan Siam (Akashah & Jayakumar 2013). Kini tulisan jawi banyak dipertahankan pula oleh individu tersohor dalam dan luar negara. Muhammad Endut (1990) menyatakan bahawa murid-murid Islam memang sangat perlu menguasai kemahiran membaca dan menulis jawi bagi membantu memudahkan mereka membaca al-Quran dan memahami buku-buku agama yang kebanyakannya dalam tulisan jawi. Kenyataan ini jelas membuktikan bahawa penguasaan membaca dan menulis jawi adalah medium penting dalam merealisasikan penguasaan Pendidikan Islam. Jika pelajar gagal menguasainya ia akan memberi kesan buruk terhadap perkembangan tulisan itu sendiri.

Pernyataan ini disokong pula dengan pandangan seorang pengetua sekolah Islam di China bernama Mosa Jin Bao Ping (1994). Beliau menyatakan tentang kesukaran individu untuk menghayati al-Quran jika mereka tidak memahami tulisan jawi, walaupun tulisan Mandarin digunakan di sekolah-sekolah kerajaan China namun pelajaran jawi tetap dipelajari di madrasah-madrasah (*Utusan Malaysia* 1994a). Bagi tokoh terkenal pendidikan negara, Prof Di Raja Ungku Aziz pula berpendapat bahawa pihak Kementerian Pendidikan sepatutnya memulihkan tradisi pembelajaran tulisan jawi kerana usaha tersebut penting untuk memastikan tulisan jawi tidak terus pupus (*Utusan Malaysia* 1994b). Manakala Sultan Perak, Raja Dr Nazren Shah telah bertitah supaya usaha-usaha perlulah dibuat agar tulisan jawi dapat terus dipertahankan oleh bangsa Melayu, dijadikan khazanah berharga dan sentiasa diberi keutamaan supaya ianya tidak akan pupus bersesuaian dengan slogan 'Takkan Melayu Hilang Di Dunia' (*Berita Harian* 2011).

Penulis Teo Kok Seong dalam tulisannya bertajuk 'Tulisan Jawi Tiada Implikasi Keagamaan' telah menyatakan bahawa tulisan jawi merupakan salah satu daripada tulisan unik seperti bangsa-bangsa lain di dunia seperti Jepun dan China yang mempunyai abjad, aksara, skrip dan sukukata yang disusun mengikut sistem yang tersendiri. Ia hanya bertujuan sebagai literasi membaca dan menulis dalam sistem masing-masing yang membantu memudahkan pemahaman bahasa bagi bangsa itu sendiri (*Berita Harian* 2014). Kenyataan Teo Kok Seong itu telah direalisasi oleh kerajaan negeri Terengganu apabila Encik Ghazali Taib, EXCO Pendidikan, Sains, Teknologi dan Tugas-tugas Khas Terengganu telah menguatkuasakan serta merta tulisan jawi di semua papan tanda termasuk yang dimiliki syarikat perniagaan dan nama

kampung di negeri itu hendaklah mengutamakan tulisan jawi. Usaha ini bertujuan untuk memperkasakan penguasaan tulisan jawi dalam kalangan rakyat negeri Terengganu (*Berita Harian* 2015).

Semua fakta di atas jelas menggambarkan betapa perkembangan tulisan jawi dari dahulu hingga kini dilihat masih sangat relevan walaupun pembelajaran abad 21 memfokuskan kepentingan penguasaan sains dan teknologi. Senario ini jelas membuktikan keseimbangan penguasaan sains dan teknologi berjalan seiring dengan penguasaan pelajar dalam bidang Pendidikan Islam yang mana tulisan jawi merupakan medium utama dalam penulisan.

Tulisan Jawi dan Penubuhan Sekolah Agama

Kegemilangan tulisan jawi juga terserlah dari dahulu lagi di mana sekolah pondok menggunakan tulisan jawi dalam Pengajaran dan Pembelajaran, pemudahcaraan (PdPc) mereka. Manakala kesinambungan itu diteruskan hingga kini berikutan ianya dimasukkan ke dalam Kurikulum Pendidikan Islam Kementerian Pelajaran Malaysia KPM) di peringkat rendah dan menengah. Manakala kewujudan Kelas al-Quran dan Fardhu Ain (KAFA) di peringkat sekolah rendah seluruh negara juga jelas membuktikan kerajaan mengambil berat soal Pendidikan Islam dan jawi. Kelas ini menggunakan tulisan jawi sepenuhnya dalam PdPc. Oleh yang demikian, tulisan jawi dapat terus dipelihara oleh generasi masa kini.

Di Terengganu kepentingan tulisan jawi dilihat sangat terserlah dan terus dimartabatkan dengan penubuhan sekolah agama elit kelolaan Yayasan Terengganu iaitu Sekolah Menengah Imtiaz di setiap daerah. Sekolah ini mengambil pelajar yang mendapat 5A UPSR serta 8A bagi Ujian Pencapaian Kelas KAFA (UPKK). Sekolah ini menggunakan sepenuhnya tulisan jawi dalam mata pelajaran Pendidikan Islam. Statistik permohonan Tingkatan Satu juga meningkat setiap tahun sedangkan penawaran sangat terhad.

Jadual 1: Statistik Permohonan ke Tingkatan Satu Sekolah Menengah Imtiaz Negeri Terengganu 2015

Tahun	Sekolah	Permohonan	Penawaran
2013	Imtiaz	3600	600
2014		3850	600
2015		4500	600

Sumber: Yayasan Terengganu

Berdasarkan statistik di atas didapati permohonan memasuki Tingkatan Satu sekolah Imtiaz sangat ramai berbanding tempat yang disediakan. Ini menunjukkan ibubapa sangat berminat menghantar anak-anak ke sekolah aliran agama. Bagi memperkasakan lagi tulisan jawi dan permintaan ke sekolah aliran agama yang meningkat setiap tahun, kerajaan negeri Terengganu berusaha membanyakkan lagi sekolah agama. Terbaru adalah penubuhan Madrasah Moden MAIDAM pada 2015 iaitu sekolah agama pondok moden di bawah kelolaan Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Terengganu (MAIDAM). Pengambilan pelajar

ke sekolah ini tidak menekankan kepada kecemerlangan akademik dalam UPSR, sebaliknya memberi peluang kepada mereka yang boleh membaca dan menulis jawi dengan baik serta berminat mempelajari ilmu agama.

Sekolah ini memulakan sesi pengajian dengan pengambilan pelajar Rintis Tingkatan Satu sahaja iaitu seramai 80 orang di daerah Kuala Nerus. Walau bagaimanapun permohonan meningkat mendadak pada 2016 iaitu seramai 800 orang telah membuat permohonan untuk belajar di tiga daerah iaitu Besut, Kuala Nerus (lelaki sahaja) dan Kuala Berang (perempuan sahaja) sedangkan hanya 250 tempat sahaja mampu disediakan. Sekolah ini menumpang di premis kerajaan sedia ada sebelum mendirikan sekolah baru. Syarat kemasukan ke Madrasah ini juga lebih longgar iaitu murid yang tiada pencapaian A dalam UPSR. Keutamaan diberikan kepada murid yang berminat mempelajari hal-ehwal agama Islam, boleh membaca dan menulis jawi dengan baik serta boleh membaca al-Quran dengan dengan baik. Madrasah ini akan diperluaskan ke daerah lain pada tahun-tahun berikutnya. Sekolah ini juga menekankan kepada tulisan jawi, ini kerana sukatan mata pelajarannya lebih memberi tumpuan kepada mempelajari asas-asas fardu ain, Bahasa Arab dan juga membaca kitab-kitab lama dalam tulisan jawi. Ini menunjukkan kesungguhan kerajaan negeri melahirkan seramai mungkin pelajar Ulul Albab yang mahir membaca jawi dalam pelbagai bidang ilmu dunia dan akhirat.

Jadual 2: Statistik Permohonan Tingkatan 1 ke Madrasah Moden MAIDAM 2015

Tahun	Madrasah	Permohonan	Penawaran
2015	Kuala Nerus (Lelaki)	Projek Rintis	80 orang
2016	Kuala Nerus (Lelaki)	800 orang	70 orang
	Besut (lelaki)		120 orang
	Kuala Berang (Perempuan)		60 orang

Sumber: Jabatan Hal Ehwal Agama Terengganu (2015)

Selain daripada sekolah kerajaan negeri, sekolah agama swasta juga menitikberatkan tulisan jawi dalam pelajaran mereka. Antara sekolah agama swasta seluruh negara adalah Sekolah al-Amin Gombak, Pondok Pasir Tumbuh Kelantan, Sekolah Agama Kampung Laut, Cendering, Maahad Tahfiz Wal Tarbiyyah Tok Jiring, Maahad Darul Quran Rusila dan lain-lain. Di bawah adalah statistik permohonan Tingkatan 1 beberapa sekolah menengah agama Negeri Terengganu.

Jadual 3: Statistik Permohonan ke Tingkatan 1 Sekolah Agama Negeri Terengganu 2015

Tahun	Sekolah	Permohonan	Penawaran
	SMA Atas Sultan Zainal Abidin	800	180
		950	180
		1100	180

2013	SMA Khairiah	950	200
		970	200
		1000	200
2014	SMA Mahmudiah	900	200
		980	200
		1000	200
2015	SMKA Durian Guling	900	180
		1060	180
		1100	180
	SMKA Haji Abas	900	200
		900	200
		1200	200
SMKA Sheikh Abd Malik	1000	200	
	1300	200	
	1450	200	

Sumber: JHEAT dan JPNT (2015)

Daripada statistik di atas didapati ramai ibubapa kini berusaha menghantar anak-anak belajar di sekolah-sekolah agama walaupun tempat terhad. Ini menunjukkan mereka pasti sedia maklum bahawa sekolah-sekolah seperti ini lebih banyak menggunakan tulisan jawi dalam PdPc berbanding sekolah menengah biasa. Ini menunjukkan anak-anak mereka juga bersedia mempelajari tulisan jawi selain Bahasa Melayu, Bahasa Inggeris dan Bahasa Arab. Justeru tulisan jawi wajar dipertahankan seperti yang disarankan oleh Zin (2006) dengan mengemukakan tiga faktor iaitu:

1. Tulisan jawi berupaya memperkaya intelektual Melayu melalui pengungkapan bacaan dan tulisan bahan-bahan bacaan berhubung tamadun Islam.
2. Tulisan jawi melicinkan minda Melayu kerana ia ditulis dan dibaca dengan cepat dan berkesan.
3. Keindahan khat di pandang tinggi dan terserlah dalam tulisan jawi.

Penyerapan Tulisan Jawi dalam Kurikulum KPM

Tulisan jawi terus berkembang dan diiktiraf oleh Kementerian Pelajaran Malaysia setelah negara mencapai kemerdekaan di mana mata pelajaran Pendidikan Islam mula diajar secara rasmi di sekolah dengan penggubalan sukatan pelajaran khas. Ia diikuti pula dengan penerbitan buku teks yang ditulis dalam tulisan jawi sepenuhnya. Hashim (2007) menyatakan Kementerian Pendidikan Malaysia telah memasukkan pelajaran jawi ke dalam Kurikulum Bersepadu Sekolah Rendah (KBSR) pada tahun 1992. Kurikulum ini memberi tumpuan kepada kemahiran membaca dan menulis jawi dan tulisan ini hanya diajar dalam subjek Pendidikan Islam sahaja.

Program khas yang dinamakan J-Qaf iaitu singkatan jawi, Quran dan fardhu ain pada tahun 2003 juga telah diwujudkan di mana program ini memberi tumpuan terhadap aspek

pemulihan jawi, khatam al-Quran, Bahasa Arab Komunikasi dan pelaksanaan Kem Bestari Solat (KBS). Maksud pemulihan jawi dalam konteks J-Qaf ialah pelaksanaan pengajaran oleh guru kelas pemulihan jawi J-Qaf bagi memberi pemulihan kepada murid yang keciciran dalam kelas jawi (Maimun *et al* 2010). Program ini telah dijalankan serentak dengan jadual waktu persekolahan sedia ada. Program J-Qaf mempunyai modul yang khusus dan guru-guru khas Pendidikan Islam serta jadual waktu khas pemulihan jawi. Kelas pemulihan jawi dijalankan serentak dengan kelas jawi biasa di mana seorang guru J-Qaf akan mengajar murid pemulihan jawi di bilik khas manakala GPI melaksanakan PdPc jawi dalam kelas biasa.

Pada tahun 2012 program J-Qaf telah dibuat permurnian semula setelah Kurikulum Standard Sekolah Rendah (KSSR) mula dilaksanakan pada 2011 menggantikan Kurikulum Bersepadu Sekolah Sekolah Rendah (KBSR). Guru-guru J-Qaf diserap menjadi GPI tetapi pelaksanaan PdPc J-Qaf masih berjalan seperti biasa. Dalam permurnian ini pemulihan jawi Tahun 1 ditiadakan dan diganti dengan Kem Cemerlang Jawi (KCJ) iaitu pemulihan jawi untuk semua Tahun. Pelaksanaan KCJ membuktikan bahawa kerajaan melalui JAPIM KPM juga memandang serius terhadap perkembangan tulisan jawi sebagaimana perubahan yang berlaku pada mata pelajaran lain di peringkat rendah.

Kesimpulan

Artikel ini telah membincangkan perihal pemeraksanaan tulisan jawi sejak dahulu sehingga kini dalam pelbagai medium dengan tujuan yang sama iaitu mengekalkan penggunaannya dan dapat terus dipelajari oleh semua lapisan masyarakat generasi demi generasi. Ini menunjukkan tulisan jawi ini sangat penting dan boleh dipelajari oleh sesiapa sahaja sama ada murid-murid sekolah rendah dan menengah mahupun orang dewasa. Melalui pandangan pakar dan cendekiawan, tulisan jawi sangat perlu dikekalkan kerana ia bukan sahaja mencerminkan keunikan tulisan orang Islam tetapi juga melambangkan identiti dan kehebatan orang Melayu kerana memiliki dua tulisan yang berbeza iaitu tulisan rumi dan jawi tetapi menyampaikan maksud yang sama. Justeru tulisan jawi ini hendaklah terus dipelajari dan diwarisi oleh generasi demi generasi sebagai satu warisan bangsa Melayu.

Rujukan

- Abd Manan Ali. 2003. *Bistari Jawi 4 jam, Kaedah Mananiyyah*. Kuala Terengganu: Akademi al-Marbawi.
- Akashah Ismail. & Jayakumar Marimuthu. 2013. *Sejarah Tahun 4*. Kuala Lumpur. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Berita Harian*. 2011. 14 Januari.
- Berita Harian*. 2014. 22 Januari.
- Berita Harian*. 2015. 11 Mei.
- Fail Permohonan Tingkatan 1 ke Imtiyaz Yayasan Terengganu 2015.
- Fail Permohonan Tingkatan 1 ke SABK Jabatan Hal Ehwal Agama Terengganu 2015.
- Fail Permohonan Tingkatan 1 ke SMKA Jabatan Pendidikan Terengganu 2015.
- Hashim, M. 2007. *Tulisan jawi dan kesan keintelektual alam Melayu*. Kertas Kerja Seminar Aksara: Menjejak Tulisan Melayu. Anjuran Persatuan Guru Bahasa Melayu Dan Lembaga Perpustakaan Negara, Singapura, 10 Mac.
- <http://www.polisas.edu.my/portal/images/stories/Mqa/Akta550.pdf.html> [Tarikh]
- Maimun Aqsha Lubis, Sabariah Sulaiman. & Nik Mohd Rahimi Nik Yusoff. 2010. Aplikasi teknik permainan dan multimedia dalam pengajaran dan pembelajaran modul pemulihan jawi di bilik darjah. Kertas Kerja

- Persidangan di Institut Agama Islam Negeri Medan Sumatera Utara Indonesia. Kerjasama Universiti Kebangsaan Malaysia-Institut Agama Islam Negeri. Kota Medan, Sumatera Utara, 2 April.
- Mohd Alwee Yusoff. 2005. Perkembangan tulisan jawi dan aplikasinya dalam masyarakat Islam di Malaysia. *Jurnal Usuluddin* 21: 23-28.
- Mohd Syubai' Abdullah. 2003. *Pintas Jawi buku bacaan*. Ipoh: Syarikat Harkam Sdn. Bhd.
- Muhammad Endut. 1992. Pendidikan Islam KBSM: Satu kajian tentang masalah pengajaran di sekolah-sekolah di negeri Johor Darul Takzim. Tesis Sarjana Pendidikan yang tidak diterbitkan, Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Nazimah Mohamad @ Mohd Noor. 2013. Penggunaan modul pembelajaran kemahiran jawi. Disertasi Sarjana, Fakulti Pendidikan, Universiti Teknologi Malaysia.
- Nik Rosila Nik Yaacob. 2007. Penguasaan jawi dan hubungannya dengan minat dan pencapaian pelajar dalam pendidikan Islam. *Jurnal Pendidik dan Pendidikan* 22: 161-172.
- Utusan Malaysia*. 1994a. 7 April.
- Utusan Malaysia*. 1994b. 4 Mei.
- Zin Mahmud. 2006. Penggunaan jawi tambah intelektual. *Al-Islam* Jun 2006: 62-64.